

Sygn. akt VI Ua 5/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 lipca 2016 roku

Sąd Okręgowy w Płocku, VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSO Hanna Parzybut-Dan (spr.)

Sędziowie: SSO Ewa Komosińska

SSR del. Dariusz Mikucki

Protokolant: st.sekr.sądowy Justyna Zalewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 22 lipca 2016 roku w P.

sprawy z odwołania B. D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w P.

o zwrot zasiłku opiekuńczego

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Rejonowego w Płocku

z dnia 30 października 2015 roku, sygn. akt IV U 397/15

oddala apelację.

E. K. H. P.-D. (...).M.

UZASADNIENIE

B. D. wniosła odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 26 czerwca 2015r., dotyczącej zwrotu nienależnie pobranego zasiłku opiekuńczego.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Rejonowy w Płocku wyrokiem z dnia 30 października 2015 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że uznał, że powódka nie jest zobowiązana do zwrotu zasiłku opiekuńczego za okres od 20 lutego 1999 r. do 26 lutego 1999 r. i od 1 marca 1999 r. do 5 marca 1999 r.

Wyrokując Sąd I instancji ustalił następujący stan faktyczny:

B. D. w okresie zwolnienia od wykonywania pracy z powodu osobistej opieki nad chorym członkiem rodziny w okresie od 20 lutego do 26 lutego 1999r. i od 1 marca do 5 marca 1999r. była zatrudniona w (...) Ośrodku Doradztwa Rolniczego w W. gdzie otrzymała zasiłek opiekuńczy i w Zespole Szkół nr (...) im. S. w wymiarze 10 godzin tygodniowo. W świadectwie pracy Zespół Szkół nr (...) im. S. znajduje się zapis „w trakcie zatrudnienia nie korzystała z zasiłków chorobowych”. We wskazanym okresie ubezpieczona świadczyła pracę i otrzymała wynagrodzenie.

Decyzją z dnia 26 czerwca 2015r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. zobowiązał ubezpieczoną do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku opiekuńczego wraz z odsetkami w łącznej kwocie 1229,59 zł.

Powyższy stan faktyczny Sąd Rejonowy ustalił na podstawie dokumentów znajdujących się w aktach rentowych, które uznał za wiarygodne.

Sąd Rejonowy wskazał na regulację dotyczącą nabywania prawa do zasiłku opiekuńczego w ustawie z dnia 25 czerwca 1999r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Zgodnie z przepisem art. 32 ust. 1 pkt 3 ustawy zasiłek opiekuńczy przysługuje ubezpieczonemu zwolnionemu od wykonywania pracy z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad innym chorym członkiem rodziny. Do zasiłku opiekuńczego stosuje się odpowiednio art. 17 ustawy zasiłkowej, który stanowi, że ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia.

Zgodnie z treścią art. 66 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa wypłatę zasiłku wstrzymuje się, jeżeli prawo do zasiłku ustało albo okaże się, że prawo takie w ogóle nie istniało. Na podstawie art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia (art. 84 ust. 2).

Organ rentowy wydając zaskarżoną decyzję nie wskazał, czy pobrany przez ubezpieczoną zasiłek chorobowy jest świadczeniem nienależnym zdefiniowanym w punkcie 1 czy w punkcie 2 art. 84 ust. 2 ustawy systemowej. Jako podstawę prawną zaskarżonej decyzji organ rentowy wskazał bowiem ogólnie art. 17, 66 ustawy zasiłkowej i art. 84 ustawy systemowej, nie wskazując konkretnych jednostek redakcyjnych. W przedmiotowej sprawie obowiązek zwrotu pobranych świadczeń rozważany może być wyłącznie w oparciu o ocenę świadczenia w kontekście art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej, bowiem organ rentowy nie zarzucał odwołującej wprowadzenia w błąd organu rentowego. Pojęcie nienależnego świadczenia zdefiniowane jest w ustawie systemowej z punktu widzenia osoby, która je pobrała stawiając - dla ustalenia obowiązku zwrotu po jej stronie - wymóg świadomości i premedytacji w pobraniu świadczenia nienależnego. Obowiązek zwrotu obciąża bowiem tego i tylko tego - kto przyjął świadczenie w złej wierze wiedząc, że mu się nie należy. Dotyczy to zarówno osoby, która została pouczona co do okoliczności, w których nie powinna pobierać świadczeń, jak też tej osoby, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd instytucji ubezpieczeniowej. Podnieść należy, że stanowisko, iż dla ustalenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, decydujące znaczenie ma świadomość i zamiar ubezpieczonego, który pobrał świadczenie w złej wierze jest już ugruntowane w orzecznictwie. Sąd I instancji powołał się w tym miejscu m.in. na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2009 r., I UK 174/09, LEX nr 585709: W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym problematyki zwrotu nienależnie pobranych świadczeń (także na tle niemal analogicznych uregulowań zawartych w uprzednio obowiązujących art. 80 i 81 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz. U. Nr 3, poz. 6 ze zm., oraz art. 106 i 107 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm., a także aktualnego art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) przyjmuje się, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę (wyrok Trybunału Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 maja 1966 r., I TR 49/66, niepublikowany - patrz: B. Gudowska: Ubezpieczenie emerytalno-rentowe w orzecznictwie Sądu Najwyższego, Warszawa 1993, s.

171). Podstawowym zatem warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi w myśl przepisu (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej) jest, po pierwsze, brak prawa do świadczenia oraz, po drugie, świadomość tego osoby przyjmującej to świadczenie, płynąca ze stosownego pouczenia. Obie te przesłanki wystąpić muszą w trakcie pobierania świadczenia, a nie po zaprzestaniu jego wypłaty.”

Pouczenie powinno być pełne, precyzyjne i dostosowane do adresata. Wnioskodawczyni winna być zatem pouczona w jasny, klarowny i wyczerpujący sposób o okolicznościach powodujących utratę prawa do zasiłku chorobowego. Gdyby uznać za zasadną argumentację organu rentowego, to zbędne byłoby uzależnianie przez ustawodawcę oceny świadczenia od pouczenia osoby, które je pobrała o okolicznościach powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części. Z treści przepisu art. 84 ust.2 pkt 1 ustawy systemowej jednoznacznie wynika, iż ubezpieczony winien być pouczony o takich okolicznościach. Zatem odwołująca miała prawo powoływać się na brak pouczenia przez organ rentowy o okolicznościach skutkujących utratą prawa do zasiłku opiekuńczego.

Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności Sąd Rejonowy doszedł do przekonania, iż pomimo że odwołująca w trakcie pobierania zasiłku opiekuńczego wykonywała pracę w Zespole Szkół nr (...) w P., to pobrany przez nią zasiłek nie był świadczeniem nienależnym w rozumieniu art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej. Brak było zatem podstaw do żądania przez organ rentowy zwrotu wypłaconego zasiłku za okres objęty zaskarżoną decyzją.

Apelację od wyroku wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając: naruszenie prawa materialnego - art. 66 ustawy z dnia 25 czerwca 1999r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2014r., poz. 159) przez jego niezastosowanie i nieprzyjęcie w/w przepisu jako podstawy orzeczenia w sprawie zwrotu pobranego nienależnie zasiłku opiekuńczego, co skutkowało wydaniem wyroku, w którym orzeczono, że powódka nie jest zobowiązana do zwrotu zasiłku opiekuńczego.

Wskazując na powyższą podstawę wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości w ten sposób, że odwołanie od decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku opiekuńczego zostaje oddalone.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest bezzasadna, nie zawiera bowiem zarzutów skutkujących koniecznością zmiany bądź uchylenia zaskarżonego wyroku.

Stan faktyczny w sprawie nie był sporny. Sąd Okręgowy w pełni akceptuje i przyjmuje za własne ustalenia Sądu I instancji. Apelujący wskazał, że Sąd orzekający rozpatrując obowiązek zwrotu przez odwołującą nienależnie pobranego zasiłku opiekuńczego uznał, że decyduje tu wyłącznie treść art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DZ. U. z 2015r., poz. 121) zgodnie z którym obowiązek zwrotu uzależniony jest od pouczenia świadczeniobiorcy o obowiązku zwrotu świadczenia po zaistnieniu określonym w przepisach prawa okoliczności.

W niniejszej sprawie odwołująca takiego pouczenia nie otrzymała, w związku z czym nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. A. zgodził się z Sądem orzekającym, że przepis art. 84 ustawy systemowej stanowi podstawę do żądania przez ZUS zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, jednakże dotyczy to świadczeń przyznanych decyzją administracyjną ZUS, w której organ rentowy ma możliwość zamieszczenia pouczenia dotyczącego prawa do świadczeń. W przypadku świadczeń krótkoterminowych nie przy każdym świadczeniu jest obowiązek wydania decyzji. Są wydawane decyzje odmowne, decyzje o przyznaniu świadczeń, natomiast przy przyznawaniu pozostałych świadczeń należnych na podstawie ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2014 r., poz. 159) decyzje nie są wydawane przez ZUS jako ubezpieczyciela a ponadto w stosunku do większości ubezpieczonych naliczającym i wypłacającym zasiłki jest pracodawca. Podobny system obowiązuje przy zasiłkach wypłacanych przez ZUS - także nie są wydawane decyzje. Biorąc pod uwagę opisany system przyznawania i wypłacania świadczeń, w przypadku świadczeń krótkoterminowych ZUS nie miałby żadnej możliwości dochodzenia i egzekwowania nienależnie wypłaconych świadczeń. Przepisem szczególnym, który był podstawą wydania zaskarżonej decyzji i którego Sąd nie uwzględnił, orzekając o obowiązku

zwrotu świadczenia jest art. 66 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2014 r., poz. 159) zgodnie z którym: art. 66.1. Wypłatę zasiłku wstrzymuje się, jeżeli prawo do zasiłku ustało albo okaże się, że prawo takie w ogóle nie istniało. Jeżeli świadczenie zostało pobrane nienależnie z winy ubezpieczonego lub wskutek okoliczności, o których mowa w art. 15-17 i art. 59 ust. 6 i 7 wypłacone kwoty podlegają potrąceniu z należnych ubezpieczonemu zasiłków bieżących oraz z innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych lub ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Decyzja ZUS w sprawie zwrotu bezpodstawnie pobranych zasiłków stanowi tytuł wykonawczy w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Jak wynika z treści zacytowanego art. 66 ust. 2 zwrot bezpodstawnie pobranych zasiłków następuje w uproszczonym trybie także wtedy gdy świadczenie zostało pobrane nienależnie wskutek okoliczności o których mowa w art. 15-17. Ustawodawca nie odsyła w tym zakresie do ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i do pojęcia nienależnego świadczenia w rozumieniu tej ustawy

Zarzut naruszenia prawa materialnego jest nietrafny.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2015 r. poz. 121) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. Z kolei art. 84 ust. 2 stanowi, iż za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.

Aby uznać, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi w myśl przepisu (art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy systemowej) konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek. Pierwszą z nich jest ustalenie braku prawa do świadczenia natomiast drugą świadomość tego występująca u osoby przyjmującej to świadczenie, płynąca ze stosownego pouczenia. Obie te przesłanki wystąpić muszą w trakcie pobierania świadczenia, a nie po zaprzestaniu jego wypłaty, czego w niniejszej sprawie zabrakło z uwagi na brak jakiegokolwiek pouczenia wnioskodawczyni w tym zakresie. Wskazać należy, że Sąd Rejonowy doszedł do prawidłowego przekonania, że pouczenie powinno być pełne, precyzyjne i dostosowane do adresata. Wnioskodawczyni winna być zatem pouczona w jasny, klarowny i wyczerpujący sposób o okolicznościach powodujących utratę prawa do zasiłku.

Świadomość nienależności świadczenia ma wypływać z pouczenia uprawnionego przez organ rentowy o okolicznościach powodujących wypłatę świadczeń nienależnych, a pouczenie stanowi warunek sine qua non obowiązku ich zwrotu (por. wyroki SN z dnia 26 kwietnia 1980 r., II URN 51/80, OSNCP 1980/10/202, z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 136/04, OSNP 2005/16/252, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, OSNP 2005/17/275 i z dnia 16 stycznia 2009 r., I UK 190/08, OSNP 2010/15-16/194). Pouczenie powinno wyraźnie, konkretnie i wyczerpująco wskazywać okoliczności mające wpływ na pobieranie świadczeń oraz jasno wskazywać okoliczności powodujące pobranie nienależnego świadczenia w sposób zrozumiały dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (por. wyroki SN z dnia 4 września 2007 r., I UK 90/07, OSNP 2008/19-20/301, z dnia 17 listopada 1995 r., II URN 46/95, OSNAPiUS 1996/12/174, z dnia 17 lutego 2005 r., II UK 440/03, OSNP 2005/18/291, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, OSNP 2005/17/ 275). Pouczenie zamieszczane standardowo w decyzjach organu rentowego, które dotyczy wszystkich możliwych sytuacji, powinno być zindywidualizowane przez wyjaśnienie odpowiednich przepisów (por. wyrok SN z dnia 24 listopada 2004 r., I UK 3/04, OSNP 2005/8/116); może polegać na przytoczeniu przepisów określających te okoliczności, ale musi być na tyle zrozumiałe, aby ubezpieczony mógł je odnieść do własnej sytuacji (wyroki SN z dnia 14 marca 2006 r., I UK

161/05, OSNP 2007/5-6/78 i z dnia 10 czerwca 2008 r., I UK 394/07, niepubl. i z dnia 6 marca 2012 r., I UK 331/11, Lex nr 1165287). W tej sytuacji Sąd I instancji dokonał prawidłowej wykładni art. 84 ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2015 r. poz. 121) oraz art. 66 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. 2014.159 ze zm.) a także dokonał prawidłowej subsumcji tychże przepisów. Wbrew twierdzeniom organu rentowego, regulacja ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa nie jest wyczerpująca do zasad zwrotu zasiłków w art. 66 tej ustawy, art. 84 ustawy systemowej dotyczy pobierania wszystkich świadczeń z systemu ubezpieczenia społecznego. Nie jest bowiem możliwe, aby adresat zasiłków chorobowych, opiekuńczych był pozbawiony możliwości obrony przed zwrotem nienależnego świadczenia, gdzie decydujący element stanowi przesłanka winy. Powyższa ocena znajduje potwierdzenie w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2014 r. I UK 331/13, LEX nr 1446442, zgodnie z którym: artykuł 66 ust. 2 ustawy z 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa nie stanowi przepisu szczególnego w stosunku do art. 84 ust. 2 u.s.u.s. - w tym znaczeniu, że wyłącza stosowanie tego ostatniego przepisu do nienależnie pobranych świadczeń. Przepis art. 66 ust. 2 ustawy zasiłkowej określa w szczególny sposób zasady potrącenia oraz egzekucji, nie wyłącza natomiast stosowania definicji nienależnie pobranych świadczeń.

Z tych wszystkich względów Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. apelację organu rentowego oddalił jako bezzasadną.

SSO Hanna Parzybut-Dan

SSR del. Dariusz Mikucki SSO Ewa Komosińska